

Mediálny rámec jazykového obrazu mimoriadnej udalosti z krízového prostredia

Annamária Genčiová

Katedra slovenského jazyka a komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

annamaria.genciova@umb.sk

Kľúčové slová: mediálna komunikácia, krízová komunikačná sféra, jazykový obraz sveta, migračná a utečenecká problematika

Key words: media communication, crisis communication sphere, language image of the world, migrant and refugee issue

1 Mediálna komunikácia v krízovom prostredí

Žijeme v dobe, ktorú charakterizujú mimoriadne udalosti, resp. krízové situácie rôzneho typu. Z médií sa k recipientom dostávajú informácie o prírodných katastrofách, teroristických útokoch, o migračnej a utečeneckej problematike a i., ktoré môžu negatívne vplyvať na spoločensko-politický systém, ideologické a kultúrne hodnoty, ako aj na ľudské životy. Každá mimoriadna udalosť alebo krízová situácia si vyžaduje náležité sprostredkovanie informácií o udalostiach; ide o sociálny proces, v ktorom sú príjemcovia informovaní o tom, čo sa deje vo svete, a to najmä prostredníctvom médií. Pre väčšinu ľudí sú médiá primárnym informačným kanálom, prinášajú informácie a paralelne reagujú na udalosti v okolitom svete. Implicitne i explicitne predostierajú ľuďom realitu, ktorá môže, ale i nemusí zodpovedať skutočným udalostiam. V čase akejkoľvek mimoriadnej udalosti či krízovej situácie môže takýto spôsob komunikácie viesť k eskalovaniu zobrazovaného a základný cieľ krízovej komunikácie – neutralizovať a minimalizovať, príp. vyriešiť problém – sa stráca.

S cieľom odstrániť prípadné sémantické nejasnosti považujeme za potrebné, ba až nevyhnutné vymedziť pojmy *kríza*, *krízová situácia* a *mimoriadna udalosť*. Pri vymedzení pojmov vychádzame z definícií Š. Vymětala (2009).

Kríza je situácia, v ktorej dochádza k narušeniu rovnováhy medzi základnými charakteristikami systému; narúša sa filozofia, hodnoty, ciele, štýl fungovania systému. Každá kríza je zložená z časovo ohraničených fáz, ktoré tvoria dohromady tzv. životný cyklus krízy (Vymětal, 2009, s. 15).

Krízová situácia predstavuje typ mimoriadnej udalosti, v dôsledku ktorej sa vyhlasuje stav nebezpečia; núdzový stav, ohrozenie štátu alebo vojnový stav; dochádza k narušeniu dôležitých hodnôt, záujmov štátov a ich občanov. Hroziace nebezpečenstvo sa nedá odstrániť bežnou činnosťou orgánov verejnej moci, ozbrojených síl a iných záchranných zborov (Vymětal, 2009, s. 16).

Mimoriadnu udalosť reprezentuje náročná životná situácia, ktorá postihuje veľké množstvo osôb, je nebezpečná, ťažko zvládnuteľná, ohrozujúca životy a zdravie jedincov, často leží za hranicami bežných ľudských skúseností a máva fatálne následky. Mimoriadna udalosť môže, ale nemusí viesť ku krízovej situácii; každú mimoriadnu udalosť je možné považovať za krízovú situáciu (Vymětal, 2009, s. 18).

Sumarizáciou uvedených definícií dospievame k záveru, že kríza, krízová situácia a mimoriadna udalosť predstavujú akýkoľvek náhly, (ne)očakávaný závažný incident, resp. konflikt, ktorý narúša politický, spoločenský, kultúrny, ekonomický systém spoločnosti, mnohokrát s fatálnymi následkami, ktorým spoločnosť musí čeliť.

Termín krízová komunikácia definujú odborníci rôzne. V. Patráš charakterizuje krízovú komunikačnú sféru ako „*vnútorne – racionálne i podprahovo – protirečivé, psychologicky markantné rozpoloženie, v ktorom sa prehodnocujú, reštruktúrujú a re-medializujú vývinovo overené, dlhodobo platné sociokultúrne vzorce s ich účastníkmi a komunikačnými funkciami*“ (Patráš, v tlači 1). Zastávame názor, že zo strany médií ide o remedializáciu udalostí v súlade so sociopragmatickými faktormi ovplyvňujúcimi mediálne stvárňovanie udalostí; recipientom sú prezentované ambivalentné informácie, dochádza k narušeniu sociokultúrnych vzorcov platných pre konkrétnu spoločnosť. Autor v práci ďalej uvádza konkrétne znaky mediálnej komunikácie v krízovom prostredí cez prizmu sociolingvistiky, resp. pragmalingvistiky: „*vypätá motivicko-tematická zameranosť na reálne, resp. možné zdroje konfliktu v spoločenskom zmysle, v polarizovanom videní a s nepriaznivými následkami; hierarchická preskupenosť, pojmovo-sémantická redefinovanosť a sociopragmaticky účelové zreťazenie komunikačných funkcií; pokrývanie rastúcich (náročných) požiadaviek na budovanie, zdôvodňovanie vzťahov a súvislostí, pozadia a dôsledkov faktu/udalosti s odrazom v neustálenej „mediálnej krajine“, správaní sa jej príslušníkov a v de-(kon)štrukcii komunikačnej paradigmy; oslabenie, resp. strata rozlišovania medzi prostriedkom a cieľom, príčinou a následkom, presvedčaním a dojmom (presvedčením), faktom/fakticitou a faktom-mozaikou; podporovanie povedomia o náhrade faktu (udalosti) v jeho celistvosti a komplexnosti konštruovaným imidžom v jeho torzovitosti a so sprievodným spochybňovaním objektivizovaných črt (mediovanej) pravdy.*“ (Patráš, v tlači 2). S uvedenými znakmi mediálnej komunikácie v krízovom prostredí V. Patráša súhlasíme a konštatujeme, že vypätú motivicko-tematickú zameranosť ovplyvňuje konkrétne kritérium výberu medializovanej skutočnosti; súbežné používanie pojmov s negatívnou konotáciou môže zvyšovať riziká konfliktu v spoločnosti, ktoré so sebou prinášajú nielen nepriaznivé, ale v niektorých prípadoch až fatálne následky. Pojmovo-sémantická redefinovanosť sa v procese medializácie skúmanej problematiky prejavuje už pri vymedzení primárnych pojmov, a to *migrant* a *utečenec* (k sémantickému vymedzeniu pojmov *migrant* a *utečenec* pozri napr. Genčiová, 2016a, Genčiová, 2016b).

Na porovnanie, podľa J. Valášeka a F. Kovárika (2008) má mediálna komunikácia v krízovom prostredí svoje zásady, a to: zhodnotiť situáciu a jej prezentovanie na verejnosti; poznať mieru jej dosahu na spoločnosť; akou rýchlosťou má byť podaná prvá informácia, t. j. či je potrebný čas na ďalšie doplňujúce informácie, alebo informácia môže byť okamžite zdieľaná, akou cestou a akými prostriedkami bude informácia podaná (Valášek – Kovárik, 2008, s. 141). Zhodnotenie udalostí zo strany médií a jej následné prezentovanie prostredníctvom akéhokoľvek komunikačného kanálu prízvukuje utopickú predstavu o objektivnosti médií, pretože do komunikačného procesu už vstupujú ako konkrétny subjekt s konkrétnym (nielen) komunikačným cieľom. „*V mnohých prípadoch dochádza ku zverejňovaniu neúplných, polopravdivých, neoverených, ambivalentných informácií, ktoré môžu vo svojej podstate podnecovať krízovú komunikáciu a prehlbovať konflikt*“ (Genčiová, v tlači). Médiá paralelne robia z dôležitých tém „*všedné, z nepodstatných banalít vyrábajú príbehy, ktoré sa dostávajú do centra pomyselného diania obce*“ (Kasarda, 2013, s. 14).

Špecifickým vlastnostiam komunikácie počas mimoriadnej udalosti sa venuje aj J. Sipko v štúdiu *Mimoriadne udalosti a komunikácia* (2003). V centre autorovej pozornosti stoja teroristické útoky na Svetové obchodné centrum a iné objekty v USA, tvoriace základný pilier výskumu hľadania jazykových výrazov, ktoré by čo najpresnejšie informovali o udalostiach. Autor sa zameril na aktivizovanie nových výrazovo-komunikačných prostriedkov, ktoré boli sčasti transtextuálnymi asociáciami. Na základe vedecko-výskumných aktivít J. Sipko v práci uvádza, že k najfrekvencovanejším jazykovým jednotkám patria tie, ktoré približujú a podporujú negatívne javy. Autor paralelne upozorňuje na skutočnú funkciu jazyka, ktorá podľa neho nespočíva len v komunikácii, ale aj v chápaní

jazyka ako nástroja pozitívnej komunikácie, prostredníctvom ktorej sa človek humanizuje. Spôsoby používania jazyka na podporu negatívnych javov v spoločnosti označil ako zneužitie jazyka (Sipko, 2003, s. 258–266).

2 Aspekty súčasnej jazykovej komunikácie v médiách

Modernú elektronicke sprostredkovanú komunikáciu [slovné spojenie *elektronicky sprostredkovaná komunikácia* preberáme z práce V. Patráša *Elektronicky sprostredkovaná komunikácia a novinový text* (2003)] v súčasnej spoločnosti je vo všeobecnosti možné charakterizovať ako dynamickú sociokomunikačnú sféru s cieľom priblížiť udalosti a fakty spôsobom zodpovedajúcim požiadavkám spoločnosti a s vysokým podielom bezprostrednosti a polo-/neoficiálnosti v súlade s pragmatikomunikačnou orientáciou výsledných mediálnych komunikátov. Do komunikácie vstupujú jazykovo výrazové prostriedky s výrazným komunikačným a ovplyvňovacím potenciálom, dochádza k napätiu medzi lingvistickou normou a komunikačným úzom i informačnou a zábavnou funkciou. Výber jazykových výrazových prostriedkov podlieha uvedeným atribútom elektronicke sprostredkovanej komunikácie, pričom jazyk neslúži len ako nástroj dorozumievania, ale – prostredníctvom účelovej voľby jazykových prostriedkov s konkrétnym poslanstvom pre adresáta a naplnením stanovených cieľov upútať, podnecovať, ovplyvňovať, presvedčovať a pod. – aj ako nástroj persúázie a manipulácie.

Lexika mediálnych komunikátov je prispôbená celoplošnej širitel'nosti, výber a zaraďovanie slovnej zásoby musí zodpovedať očakávaniam inteligentného laického spoločenstva, pričom médiá dennodne profitujú z evidentnej moci slova. Účelová interpretácia a cielená voľba jazykových výrazových prostriedkov podlieha pragmatickej orientácii mediálnych komunikátov a spôsobuje napätie medzi tematickým pôdorysom výsledných mediálnych produktov a ich jazykovým stvárnením. Základná jazyková jednotka – *slovo* v mnohých prípadoch totiž neslúži na ozrejenie a konkretizovanie informácií, ale skôr na narušenie komunikačného obsahu: „Z textového hľadiska ide o napätie až rozpor medzi významom a výrazom. Je to aj napätie medzi obsahovým zameraním textu a jeho jazykovým stvárnením“ (Findra, 2009, s. 251–252). Autor takéto prípady klasifikuje ako krízu jazyka, ktorá zodpovedá kríze spoločnosti.

3 Migračná a utečenecká problematika optikou médií

Migrácia je jav sprevádzajúci vývoj ľudskej spoločnosti od jej počiatkov. K s'ahovaniu ľudí i celých spoločenstiev dochádzalo vplyvom ohrozenia bázovej existencie alebo na základe cieľa získať lepšie životné podmienky. Ide o sociálny jav, ktorý v rokoch 2014 – 2016 nadobudol masové rozmery a stal sa výrazným a geopoliticky háklivým konfliktom. Migračná a utečenecká kríza priniesla so sebou politické, spoločenské, ekonomické i kultúrne zmeny a ovplyvnila vývoj migračných trendov vo svete. Akiste je potrebné zamyslieť sa nad príčinami výraznej migrácie v polovici druhej dekády 21. storočia a hľadať účinné odpovede vedúce k vyriešeniu problematiky. Migračná a utečenecká problematika je komplexným fenoménom, pričom jeho pochopenie a vytvorenie si názoru, t. j. aj o jeho príčinách je výsledkom pôsobenia rozmanitej škály činiteľov. Ide pritom aj o vysoko medializovanú tému mediálneho priemyslu. Slovenské i zahraničné médiá uviedli širokú škálu príčin podmienujúcich vznik konfliktu a odkazujúcich najmä na nedostatky a chyby, ktorých sa dopustili vládnuce mocnosti počas vývoja ľudskej spoločnosti.

Ako príklad ku konštatáciám uvádzame príčiny migračnej a utečeneckej problematiky prezentované na internetovom portáli blog.sme.sk. Autor príspevku medzi primárne príčiny vzniku sledovaného geopolitického konfliktu radí: občianske vojny v Sýrii, Iraku, Afganistane, Somálsku a Sudáne; neexistenciu politického riešenia v Afganistane a Iraku po víťaznej vojne USA proti totalitným režimom Talibanu a S. Husajna; nechotu

medzinárodného spoločenstva pod vedením USA rozdeliť nefunkčné krajiny (Afganistan, Irak a Sýriu) na národné štáty; diktatúry a totalitné režimy (napr. islamský totalitný režim); geopoliticky agresívne svetové veľmoci; činnosť medzinárodného spoločenstva (agentúr OSN, rôznych mimovládnych organizácií); „podliezanie sa“ sociálnym systémom západoeurópskych krajín; nezvládnutie revolučného prechodu; kolaps „gastarbeiterských“ štátov a očakávanie spoločnosti; nejednotnosť geopolitických záujmov Európy a USA a iné.¹ L. Garassy, autor príspevkov, v inom článku poukazuje na štyri udalosti v arabskom svete, ktoré mohli viesť k migračnej a utečeneckej problematike, a to 1. vojny šiitskej Málíkiho diktatúry proti sunitom v Iraku v decembri 2012; 2. vojenský prevrat v Egypte v júli 2013; 3. rozhodnutie americkej vlády počas vládnutia B. Obamu nepodporiť sýrsku opozíciu výmenou za likvidáciu chemických zbraní Asadovho režimu v Sýrii a 4. vojenský prevrat generála Chalífu Haftara v Líbyi vo februári a v máji 2014.² [K otázke príčin migračnej a utečeneckej problematiky pozri napr. D. K. Upadhyay *Special Report on Migrant Crisis in Europe: Causes, Responses and Complexities*, (2016)].

Analýze mediálneho i jazykového stvárnenia migračnej a utečeneckej problematiky sa venuje napr. M. Haller v práci *Die Flüchtlingskrise in den Medien. Tagesaktueller Journalismus zwischen Meinung und Information* (2017). Cieľom práce je odpovedať na vopred stanovené otázky týkajúce sa rôznych aspektov migračnej a utečeneckej problematiky v nemeckej mediálnej sfére v rokoch 2015 a 2016, napr. vzniku „vítacej kultúry“, prispenia mediálneho stvárňovania sledovanej problematiky k všeobecno-spoločenskej diskusii a pochopeniu „vítacej kultúry“, (ne)objektivity nemeckých mediálnych inštitútov a ďalšie. Autor analyzoval mediálne komunikáty tlačených a online médií – Frankfurte Allgemeine Zeitung (FAZ), Süddeutsche Zeitung, Die Welt, Bild, focus.de, tagesschau.de, Spiegel Online a iných. Dospel k záverom, ktoré zhrnul do dvadsiatich bodov. Autor napríklad konštatuje, že žurnalistický princíp kvality, ktorý vychádza z neutrálneho pohľadu na medializovanú skutočnosť, nebol dodržaný takmer v polovici správ; mnohokrát sa k slovu dostali politickí činitelia, ktorí v konfrontácii so zástupcami iných politických strán hodnotili a vyjadrovali svoje postoje a stanoviská, a v konečnom dôsledku sa diskusie odklňali od konkrétneho subjektu debát a do popredia sa dostal konflikt názorov zástupcov politických strán a iné.

V slovenskom prostredí sa problematike medializovania migračnej a utečeneckej problematiky venujú O. Orgoňová a A. Bohunická v práci *Imigrácia ako predmet xenoslovakistiky a kritickej analýzy diskurzu na Slovensku* (2016). Na základe xenolingvistických téz J. Dolníka a kol. z publikácie *Cudzost' – jazyk – spoločnosť* (2015) stoja v centre ich záujmu tvrdenia a argumenty ako súčasť mediálnych komunikátov, ktoré sa podieľajú na formovaní verejnej mienky a upozorňujú na vplyv stereotypizácie na xenoreakcie. Cieľom štúdie D. Serafínovej *Problematika migrantov v rakúskom denníku Kurier* (2015) je zmapovať počty a miesto mediálnych komunikátov zameraných na migračnú a utečeneckú otázku na stránkach rakúskeho denníka *Kurier* v období štyroch mesiacov (september – december) v roku 2014.

4 Jazykový obraz mimoriadnej udalosti z krízového prostredia v mediálnom rámci

Objektom výskumného záujmu tejto štúdie je mediálne stvárňovanie migračnej a utečeneckej problematiky slovenskými mainstreamovými (strednoprúdovými) médiami so zreteľom na pragmakomunikačnú stránku analyzovaných mediálnych komunikátov. Pozornosť zameriavame na text a jeho aspekty, ktoré vo výraznej miere determinujú

¹Bližšie pozri:

<https://garassy.blog.sme.sk/c/387516/skutocne-priciny-uteceneckej-krizy-1-cast.html>

a <https://garassy.blog.sme.sk/c/387517/skutocne-priciny-uteceneckej-krizy-2-cast.html>.

² Bližšie pozri: <https://garassy.blog.sme.sk/c/387512/je-arabska-jar-skutocnou-pricinou-uteceneckej-krizy.html>.

efektívnosť komunikácie medzi autorom mediálneho komunikátu (komunikant/mediátor) a prijímateľmi (percipientmi). Naším zámerom je identifikovať jazyk, ktorý autor mediálnych produktov uplatnil v procese medializácie a ktorým prispel k tvorbe i formovaniu jazykového obrazu mimoriadnej udalosti. Aktuálny jazykový obraz migračnej a utečeneckej problematiky priblížime predstavením niekoľkých aspektov mediálneho stvárňovania skúmanej problematiky. Ako príklady k teoretickým konštatáciám uvádzame niekoľko mediálnych komunikátov dostupných na webovom portáli slovenského strednoprúdového média www.cas.sk publikovaných v roku 2016.

Migračná a utečenecká problematika vyvolala záujem nielen verejnosti, ale i médií, ktoré sa pre väčšinu populácie stali jediným informačným kanálom o udalostiach vo svete. Približovali problematiku z viacerých uhlov pohľadu pre konkrétne cieľové skupiny pod vplyvom odlišných sociopragmatických determinantov. Pod termínom *determinanty mediálne sprostredkovej komunikácie* rozumieme jazykové a mimojazykové činitele, ktoré sa podieľajú na vytváraní a formovaní mediálnej reality. Spolupráca a vplyv viacerých faktorov nezriedka zapríčiňuje nejednotnosť výsledných mediálnych produktov so skutočnými udalosťami.

A. Na účely upútavania pozornosti, ovplyvňovania a presvedčania sa v mediálnej komunikácii používajú mená spoločensky uznávaných jednotlivcov alebo politických činiteľov, ktorí prezentovali názory a postoje k migračnej a utečeneckej problematike. Ide najmä o mená osobností ako súčasť titulkov žurnalistických textov s odvolávaním sa na ich vyjadrenia k sledovanej problematike. Používanie vlastných mien v súlade s pragmatickými zámermi sa môže spájať s implicitným (ale i explicitným) presadzovaním konkrétnych spoločenských pohnútok, napr. stotožňovanie sa s politickou ideológiou konkrétneho politika môže viesť aj k stotožneniu sa s jeho názormi. Pre recipientov s rovnakými politickými názormi sa zvyšuje kredibilita správy a súbežne i rating média. Je potrebné poznamenať: použitie konkrétneho mena môže podliehať len cieľu informovať o stanoviskách a názoroch jednotlivcov.

- a) Český prezident Zeman o migračnej kríze: Viem, kto za tým stojí! (4. 1. 2016)
- b) Fico o pretrvávajúcej kríze: Dohoda s Tureckom nezastaví prúd migrantov. (22. 2. 2016)
- c) Ostrá kritika Angeliny Jolie na tému utečenci: Už sa na to nemôže viac pozerat'. (18. 5. 2016)
- d) Kiskova kritika adresovaná Orbánovi: Minister Lázár sa nezdržal reakcie, zvozil aj summit. (20. 9. 2016)
- e) Kaliňák o príčinách súčasnej krízy: Najväčšia chyba akú sme v uplynulých rokoch urobili. (15. 11. 2016)

B. Na označovanie prichádzajúcich osôb na európsky kontinent médiá využili širokú škálu pomenovaní, napr. *migrant*, *utečenec*, *pristahovalec*, *žiadateľ o azyl*, *imigrant* a iné. Základnými pomenovaniami sa stali substantíva *migrant* a *utečenec*. V procese mediálneho stvárňovania migračnej a utečeneckej problematiky registrujeme prevrstvovanie, príp. zamieňanie uvedených pomenovaní bez ohľadu na ich sémantický, pragmakomunikačný a právny význam. Ak výber niektorých pojmov býva účelový a podlieha už vopred stanoveným pragmaticko-komunikačným zámerom výsledných mediálnych komunikátov, prípadná neznalosť významu a nerešpektovanie kontextu pomenovaní *migrant* a *utečenec* médiá neospravedlňuje.³ Okrem uvedených pomenovaní médiá na označovanie osôb

³ Bližšie pozri Genčiová, v tlači.

používajú napr. aj slová s negatívnymi konotáciami, čím prispievajú k vytváraniu negatívneho obrazu prichádzajúcich ľudí. Je potrebné poznamenať, že spôsoby, akými pomenúvame, resp. označujeme osoby, napovedajú veľa o vzťahu komunikanta k označovaným osobám, paralelne slúžia na posilnenie pragmakomunikačného zámeru mediálnych komunikátov a v konečnom dôsledku sa uplatňujú aj ako efektívny nástroj persúázie a manipulácie.

a) Silvestrovské vyčítanie v Kolíne nad Rýnom: Polícia to konečne priznala, medzi útočníkmi boli utečenci!

[...] V súvislosti s násilnosťami v Kolíne nad Rýnom a ďalších nemeckých mestách sa v piatok tamjšie vládne strany zaviazali radikálne zakročiť proti migrantom, ktorí spáchajú trestný čin. (8. 1. 2016)

b) Stovky migrantov sa v Grécku pokúsili dostať na diaľnicu Solún-Skopje, vedúcu ku grécko-macedónskej štátnej hranici.

[...] Konkrétne sa snažili dostať k hraničnému priechodu Evzanoi-Bogorodica. Utečenci ohrozovali tak svoje životy, ako aj životy motoristov pohybujúcich sa zväčša po odstavnom pruhu autostrády.

[...] Iná časť migrantov obsadila železničnú trať vedúcu do Macedónska, ktoré v nedeľu uzavrelo pre migrantov z Afganistanu svoje hranice s Gréckom. Vstup na macedónske územie majú povolený len utečenci z Iraku a Sýrie. (22. 2. 2016)

c) Na rekordných takmer 160 000 sa zvýšil v septembri počet utečencov, o ktorých sa starajú v Taliansku.

[...] Ako informoval rezort vnútra v Ríme, od začiatku roka prišlo do krajiny 131 139 migrantov, čo oproti vlaňajšku predstavuje zvýšenie o 1,36 percenta. Celkový počet migrantov na území Talianska sa v septembri zvýšil na 159 763. (26. 9. 2016)

d) Belgická populácia v budúcnosti porastie: Dopomôžu tomu prisťahovalci? (15. 3. 2016)

e) Rakúsko zavedie limity: Prijmú menej žiadateľov o azyl.

[...] Na hraniciach sa preto bude klásť dôraz na kontroly a registráciu a nie je vylúčené, že utečenci budú vracaní späť. Cieľom limitov je tiež znížiť príťažlivosť Rakúska ako cieľovej krajiny pre azylantov.

[...] Už na budúci týždeň bude rakúska vláda rokovať o „dočasnom azyle“, ktorý umožní vrátiť migranta do vlasti čoskoro po tom, ako sa tam skončí vojnový konflikt, ako aj o sprísnení pravidiel spájania rodín. (20. 01. 2016)

f) Žiadatelia o azyl v Nemecku žijú v strachu: Už druhýkrát sa ich niekto pokúsil upáliť zaživa.

[...] V spolkovej krajine Porýnie-Falcko je to už druhý podobný prípad podpaľáčského útoku na prírbytok utečencov v priebehu uplynulých mesiacov. (15. 8. 2015)

g) Nový Čas navštívil vstupnú bránu utečencov do Európy: Predstavujú pre nás hrozbu?

[...] Sú naozaj utečenci najväčším problémom juhoeurópskeho regiónu? Ako sa správajú k oddychujúcim ľuďom na pláži? Predstavujú pre nás hrozbu? (2. 7. 2015)

C. Jedným z charakteristických znakov mediálneho stvárňovania migračnej a utečeneckej problematiky je používanie expresívnych lexikálnych prostriedkov, ktoré majú za cieľ vyvolať v recipientoch rôzne emócie, príp. podnieť k aktivitám. Prostredníctvom emocionálno-expresívnej lexiky autori mediálnych komunikátov vyjadrujú subjektívny vzťah k sledovanej skutočnosti a recipientom okrem informácií o udalostiach v okolitom svete súbežne zdieľajú aj vlastné názory. Ide najmä o používanie citovo zafarbených výrazových prostriedkov, ale i nocionálnych slov, ktoré zasadením do konkrétnej komunikačnej situácie, resp. kontextu získavajú príznak expresívnosti. S cieľom dosiahnuť komunikačný efekt môže ovplyvňovať pragmatické aspekty mediálnych komunikátov aj účelové použitie nocionálnych slov. V prípade mediálneho stvárňovania geopoliticky háklivého konfliktu alebo mimoriadnej udalosti ide o počin podieľajúci sa na eskalovaní konfliktnej situácie.

a) Filmárka zažila v utečeneckom tábore chvíle hrôzy: Celý horor nakrútila na VIDEO

[...] Francúzsky utečenecký tábor sa stal dejiskom násilného incidentu, pri ktorom sa ocitol v ohrození života televízny štáb. (21. 1. 2016)

b) Alarmujúci nárast mŕtvych: Počet migrantov na trase medzi Tureckom a Gréckom pribúda! (30. 1. 2016)

c) Topiaci sa aj slamky chytá: Pomôže Angele Merkelovej marketingový ťah s podporou hviezdy? (18. 2. 2016)

d) Sicílskej mafii došla s migrantmi trezlivosť: Vojna priamo v uliciach mesta!

[...] Cosa Nostre prekáža, že medzi tisíckami prichádzajúcich sú aj kriminálne živly, ktoré im budú prekážať v ich činnosti. A od slov nemali ďaleko k činom! To dokazuje aj nedávna udalosť, že muža z Gambie na ulici za bieleho dňa strelili do hlavy. (22. 4. 2016)

e) Matka prichýlila sirotu z Afganistanu, vykľulo sa z nej monštrum: Posledné slová desia ženu doteraz! (24. 10. 2016)

D. Vzhľadom na fakt, že použitím slov s citovým zafarbením vyjadrujeme vzťah, t. j. emocionálny príznak disponuje hodnotiacim aspektom, je nevyhnutné poukázať aj na spôsoby hodnotenia ako súčasť vytvárania mediálnej reality. V procese mediálneho stvárňovania migračnej a utečeneckej problematiky médiá (autori mediálnych komunikátov) reagujú na udalosti, zaujímajú stanoviská, prezentujú postoje, t. j. hodnotia prostredníctvom hodnotiacej lexiky. Ide o prezentovanie subjektívneho názoru istého komunikanta/mediátora s výrazným dosahom na osvojenie si problematiky príjemcami a v konečnom dôsledku aj na verejnú mienku. Médiá by mali dbať na sprostredkovanie názorov v adekvátnej miere aj napriek tomu, že stav objektívneho nazerania na udalosti v okolitom svete je ťažko dosiahnuteľný. Hoci si uvedomujeme, že napríklad v komentári môže žurnalista vyjadrovať aj osobné stanoviská, domnievame sa, že i v danom prípade by sa mal v čo najväčšej miere pridržať objektívnosti.

a) Auto zrazilo matku s dieťaťom, v tábore utečencov vznikla obrovská vzburá! (17. 10. 2016)

b) Grécko začalo evakuovať tábor s migrantmi: Veľký prevoz utečencov! (12. 4. 2016)

c) Mohutná demonštrácia v Kolíne: Na tisícky ľudí použili vodné delá! (9. 1. 2016)

d) Desivý nález na líbyjskom pobreží: More vyplavilo telá migrantov (30. 10. 2016)

E. Mimoriadne udalosti akéhokoľvek typu podnecujú k vytváraniu anomálnych jazykových jednotiek s cieľom čo najpresnejšie pomenovať udalosti. Potreba pomenovania mimoriadnych udalostí, príp. aspektov súvisiacich s nimi aktivizuje k tvorbe a používaniu nenormatívnych výrazových prostriedkov, ktorých komunikačnú platnosť v mnohých prípadoch determinuje vývoj a priebeh mimoriadnych udalostí. Opakované používanie anomálií, resp. nenormatívnych jazykových jednotiek sa stáva predpokladom ich transformácie na spoločensky prijateľné „normy“. Medzi anomálne výrazové prostriedky začleňujeme funkčne (motivicko-tematicky) aktualizované slová a slovné spojenia, ktoré sa používajú na účely aktualizácie textu. Na tvorbu jedného z najviac používaných funkčne (motivicko-tematicky) aktualizovaných slovných spojení v procese mediálneho stvárňovania migračnej a utečeneckej problematiky bolo použité slovo *kvóta* a následne vytváranie slovných spojení pomocou uvedenej jazykovej jednotky, a to *prijímanie kvót, odmietanie kvót, povinné kvóty, utečenecké kvóty, migračné kvóty* a pod., ktoré boli používané v súvislosti s problematikou tzv. prerozdeľovania migrantov a utečencov.

a) Kabinet českého premiéra Bohuslava Sobotku sa na pondelkovom rokovaní opäť dohodol, že ČR odmieta trvalé povinné kvóty na prerozdeľovanie utečencov. (18. 4. 2016)

b) Európska komisia (EK) na svojom stredajšom pravidelnom zasadnutí navrhne zavedenie ďalších povinných kvót na prijímanie utečencov. (3. 5. 2016)

c) Fico považuje súčasný systém povinných kvót za „politicky mŕtvy“.

Vždy, keď otvoríme otázku migračných kvót, zatrasie sa celá miestnosť, pretože stále neexistuje zhoda na tom, ako pokračovať do budúcnosti. (21. 10. 2016)

5 Záver a perspektívy vo výskumoch sledovanej problematiky

Cieľom štúdie bolo priblížiť mediálny rámec jazykového obrazu mimoriadnej udalosti z krízového prostredia, v ktorom môže voľba jazykových prostriedkov rozhodnúť o priebehu a vývoji udalostí. Poukazujeme na činitele podieľajúce sa na vytváraní a formovaní výsledných mediálnych komunikátov. Vychádzajúc z predchádzajúcich vedecko-výskumných aktivít sme pozornosť upriamili na problematiku súčinnosti jazykových a mimojazykových činiteľov; sociopragmatické determinanty v mediálnom prostredí ako faktory ovplyvňujúce jazykový obraz mimoriadnej udalosti. Účelové použitie výrazových prostriedkov môže na jednej strane zvýšiť kredibilitu média, ale na druhej strane vyvolať nedôveru a poukázať na využívanie publika s cieľom naplniť subjektívne zámery mediálnych inštitútov, napr. upútať pozornosť, ovplyvniť a pod.

Literatúra:

- FINDRA, J. (2009): *Jazyk v kontextoch a v textoch*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela.
- GARASSY, L.: *Skutočné príčiny utečeneckej krízy (1. časť)*. [Cit. 2017-08-18]. Dostupné na internete: <<https://garassy.blog.sme.sk/c/387516/skutocne-priciny-uteceneckej-krizy-1-cast.html>>
- GARASSY, L.: *Skutočné príčiny utečeneckej krízy (2. časť)*. [Cit. 2017-08-18]. Dostupné na internete: <<https://garassy.blog.sme.sk/c/387517/skutocne-priciny-uteceneckej-krizy-2-cast.html>>
- GARASSY, L.: *Je arabská jar skutočnou príčinou utečeneckej krízy?* [Cit. 2017-08-18]. Dostupné na internete: <<https://garassy.blog.sme.sk/c/387512/je-arabska-jar-skutocnou-pricinou-uteceneckej-krizy.html>>
- GENČIOVÁ, A. (2016a): Krízová komunikačná sféra a sociopragmatické determinanty mediálne stvárňovaného komunikátu. In: *Pohľady mladej vedy*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, s. 81–85.

- GENČIOVÁ, A. (2016b): Migrant či utečenec? In: *Slovenské národné noviny: týždenník Matice slovenskej*, č. 20, s. 7.
- GENČIOVÁ, A. (v tlači): Komunikačné nástroje na ovplyvňovanie v procese medializácie migračnej a utečeneckej problematiky. In: *(Socio)lingvistika – perspektívy, limity a mýty*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie venovanej životnému jubileu prof. PhDr. Slavomíra Ondrejoviča, DrSc., uskutočnenej v dňoch 11. – 13. apríla 2016. V tlači.
- HALLER, M. (2017): *Die Flüchtlingskrise in den Medien. Tagesaktueller Journalismus zwischen Meinung und Information*. Frankfurt am Main: Otto Brenner Stiftung.
- KASARDA, M. (2013): *Populárna kultúra a masové médiá: Od karnevalovej ulice po virtuálny svet*. Žilina: EUROKÓDEX.
- ORGOŇOVÁ, O. – BOHUNICKÁ, A. (2016): Imigrácia ako predmet xenoslovakistiky a kritickej analýzy diskurzu na Slovensku. In: *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie*. Ed. Radoslav Štefančík. Bratislava: EKONÓM, s. 79–93.
- PATRÁŠ, V. (2003): Elektronicky sprostredkovaná komunikácia a novinový text. In: *Komunikácia a text*. Zborník materiálov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou organizovanej pri príležitosti životného jubilea doc. PhDr. Františka Ruščáka, CSc., v dňoch 15. – 16. novembra 2001 v Prešove, rec. I. Ripka, P. Žigo. Prešov: Náuka, s. 244–257.
- PATRÁŠ, V. (v tlači 1): *Názvy živlov a ich pragmaticko-komunikačné roly pri medializovaní ozbrojeného konfliktu*. Częstochowa – Instytut Filologii Obcych, Wydział Filologiczno-Historyczny Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie (Poľsko) – medzinárodná vedecká konferencia v spoluporiadateľstve ŻYWIÓŁY W JĘZYKU ZAMKNIĘTE – Żywioty w poznaniu i kulturze w językach i literaturach słowiańskich i germańskich (23. – 24. 11. 2015).
- PATRÁŠ, V. (v tlači 2): Argumentovanie v mediálnej komunikácii z krízového prostredia (mainstream vz. alternatívne spravodajstvo). In: *Synchronne a diachronne kontexty jazykovej komunikácie*. Zborník príspevkov z 9. medzinárodnej konferencie o komunikácii konanej v dňoch 17. – 18. septembra 2015 v Banskej Bystrici.
- SERAFÍNOVÁ, D. (2015): Problematika migrantov v rakúskom denníku Kurier. In: *Žurnalistika, médiá, spoločnosť 5*. Bratislava: Stimul, s. 31–46.
- SIPKO, J. (2003): Mimoriadne udalosti a komunikácia. In: *Komunikácia a text*. Zborník materiálov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou organizovanej pri príležitosti životného jubilea doc. PhDr. Františka Ruščáka, CSc., uskutočnenej v dňoch 15. – 16. novembra 2001 v Prešove. Prešov: Náuka, s. 258–266.
- VALÁŠEK, J. – KOVÁŘÍK, F. a kol. (2008): *Krizové řízení při nevojenských krizových situacích. Modul C. 1. vyd.* Praha: MV – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR.
- VYMĚTAL, Š. (2009): *Krizová komunikace a komunikace rizika*. Praha: Grada publishing.

Summary

Language Image of Special Event Found in Crisis Situation from the Media Viewpoint

The aim of the study is to clarify the media language image of special event from crisis environment. In this kind of environment, (in)correct alternative of language plays an important role in the development of events. We refer to the factors that participate in creation and formation of the final media communicators. According to previous scientific activities, we processed the problem of the cooperation of language and extra-language factors - socio-pragmatic determinants in media environment as factors influencing language image of special event. Specific and purposeful use of expressional means can increase media credibility but on the other hand it can cause mistrust and misuse of public for subjective purposes of media institutes.